

De erfenis van Dom Hélder Câmara

Dom Hélder Câmara (1909-1999), aartsbisschop van het Braziliaanse Olinda-Recife, groeide in de jaren 1960 en 1970 uit tot een voorbeeld voor alle vooruitstrevende christenen. Maar wat is er vandaag van zijn geestelijke erfenis overgebleven? Een van zijn medewerkers, Marcelo Barros, toert de komende weken door Vlaanderen met een lezingenreeks over de betekenis van de Braziliaanse herder en mysticus.

Erik De Smet

Profetische boodschap

ONTEGENSPREKELIJK gaf Hélder Câmara het katholicisme van de tweede helft van de twintigste eeuw mee vorm. Om te beginnen in zijn vaderland, waar hij mee aan de basis lag van de Braziliaanse bisschoppenconferentie en later van de invloedrijke Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie Celam. Zijn talenten als promotor van de Katholieke Actie voerden hem naar Rio de Janeiro, waar hij tot hulpbisschop werd benoemd. Later werd Câmara aartsbisschop in Recife.

Toen het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) werd samengeroepen, bleek Câmara de Braziliaanse bisschop met de beste contacten in Rome. Zelf nam Dom Hélder op de hoge kerkvergadering nooit het woord, maar hij was wel een van de zes Brazilianen in de voorbereidende commissies. Tijdens het concilie leerde hij ook onze kardinaal Suenens kennen, en schaarde hij zich samen met hem aan de zijde van de vernieuwingsgezinde concilievaders.

Câmara werd snel bekend als de 'rode bisschop'. Als aartsbisschop zag hij af van elk uiterlijk vertoon, hij ruilde zijn residentie voor een pastorie en liet kerkelijke eigendommen verkopen om het geld te gebruiken in de strijd tegen de armoede. Kerk was voor hem altijd van en voor de armen. Tot ergernis van de Braziliaanse bourgeoisie en het militaire bewind groeide de kleine priester uit tot een van 's lands bekendste figuren.

José Comblin, een Belgische priester die zijn leven wijdde aan

Latijns-Amerika: „Dom Hélder was zeer geliefd, maar werd even sterk gehaat. In bepaalde Braziliaanse media moest hij het vaak ontgelden. Ze konden niet geloven dat je bewust de kaart van de armen kon trekken. Toen de Dom in veler ogen uitgroeide tot 'bisschop van de armen', haalde hij de rancune van de heersende klasse op zich.” In Recife verweten conservatieve politici de aartsbisschop heimelijk communist te zijn.

Mysticus

Na het concilie reisde Câmara meermaals naar Europa voor spreekbeurten en ontmoetingen. Vooral in België en Frankrijk had hij vele vrienden. Hij sprak een generatie aan die het geloof wilden vertalen in maatschappelijk engagement, dat onmiskenbaar maatschappijkritisch was. Voor de generatie die de overstap maakte van de katholieke jeugdbeweging naar een 'rood' of 'groen' engagement, was hij een verbindingsfiguur. In zekere zin was hij een profeet die de bevrijdingstheologie naar het Oude Continent voerde. Hij hamerde steeds op de profetische boodschap van het evangelie, en zijn invloed op taal en denken van de christelijke arbeidersbeweging is niet te onderschatten.

Annemie Luyten ontmoette Câmara meermaals. „Velen van de generatie van '68, ook niet-kerkelijken, herinneren zich hem nog goed. Ik onthoud van hem een toespraak aan de universiteit, waar hij jongeren die naar de derde we-



Dom Hélder Câmara sprak een bepaalde generatie aan. © Corbis

reld wilden op het hart drukte hier te blijven. In het Westen dienden immers de structuren van onrechtvaardigheid veranderd. Voor vele geëngageerde jonge christenen klonk dat verrassend.” Maar of Câmara vandaag nog veel betekent voor de mensen, daar twijfelt Annemie Luyten aan.

Hélder Câmara was ook een mysticus, daarvan getuigen gepubliceerde teksten en notities. Hij wilde het gesprek aangaan met communistische en socialistische partijen, maar was ook de persoonlijke vriend van Moeder Teresa en broeder Roger van Taizé. Het sandinistische bewind in Nicaragua, waar progressieve katholieken mee dweepten, wantrouwde hij. De geschiedenis zou hem gelijk geven.

Uitgeschakeld

Annemie Luyten, bij wie Dom Hélder ooit thuis te gast was, ziet in de kleine Braziliaan een figuur van het formaat van Franciscus, radicaal en consequent. „Midden in de nacht stond hij op om te mediteren. Hij groette dan de dingen en de vogeltjes, en sprak iedereen aan als 'broeder', ook vrouwen.”

De aartsbisschop ontving nooit de kardinaalshoed. In Recife werd hij in 1984 opgevolgd door een ultra-conservatieve aartsbisschop die snel schoon schip maakte met de sociale instellingen van zijn voorganger. Had Câmara dan de pastorale te zeer verwaarloosd?

De Braziliaanse bisschoppen, van wie velen op hun beurt zeer sociaal bewogen zijn, zaten zeer vervaeld met de zaak. Câmara

zweeg en trok zich terug. Geestelijk en lichamelijk takelde hij af en in 1999 overleed hij. Marcelo Barros, benedictijn en medewerker van weleer: „Er is veel veranderd in de wereld en de Kerk sinds Dom Hélder massa's volk op de been bracht. Er heerst nu een veel geslotener en traditionelere sfeer. Het is voor niemand een geheim dat een priester met de ideeën van Dom Hélder Câmara ook in onze Kerk vandaag nooit bisschop zou worden benoemd.”

Andere tijden dus. De kinderen van hen die in Câmara een inspirerende figuur vonden, hebben vaak gebroken met de Kerk. Eduardo Hoornaert, ook een van Câmara's medewerkers, ziet net daarin de betekenis van Dom Hélder voor de toekomst: „Hoewel hij de band met de Kerk nooit heeft doorgeknippt, geloofde hij nooit dat de toekomst van het christendom onlosmakelijk verbonden is met de lotsbestemming van de Kerk. Voor hem telde de lotsbestemming van de samenleving.”

Over Câmara's spirituele erfenis verscheen van de hand van Marcelo Barros het boek *Dom Helder Câmara. Verzaak niet aan uw profetische boodschap*, (Altiora, Averbode, 2006, 224 blz., 18,25 euro). • De auteur houdt ook spreekbeurten over dat erfgoed. Op 12 oktober van 12 tot 14 uur in de Cardijnzaal bij het ACW-Brussel (Pletinckstraat 19) en dezelfde dag om 20 uur in het Hof van Lier te Antwerpen (Prinsstraat 13), samen met theologe Ivone Gebara. Op 13 oktober om 20 uur in De Brug te Lier (Kapucijnenvest 16). Meer info via de website www.averbode.be/barros of bij Luc Vankrunkelsven via telefoon 0472/71.48.73.

Een man uit Galilea

HET getuigenis van Elias Chacour, tot vóór enkele maanden pastoor van een plattelandsparochie in Galilea, slaat met verstemming. Niet alleen vanwege de moedige overtuiging waarmee hij scholen en zelfs een universiteit uit de grond stampte zonder steun van kerkelijke of burgerlijke overheid en dit terwijl zijn parochianen massaal het land verlieten. Ook vanwege zijn onverzettelijke houding van liefde en respect voor jood, moslim én christen. En dit tegen de achtergrond van oorlog en groeiend extremisme. Acht parochianen moest mgr. Chacour ten grave dragen door de bombardementen van Hezbollah.

Op uitnodiging van Pax Christi was de recent tot Grieks-katholieke aartsbisschop van Akko-Haifa-Nazareth-Galilea benoemde Elias Chacour op bezoek in België. In het al vijftig jaar met Galilea verzusterde bisdom Hasselt hield hij een toespraak voor de Vrienden van Galilea. „Alle partijen zitten erop te wachten tot we kant kiezen, maar wij willen sterven voor de vrede”, zei hij. „De mythe van een oppermachtige Israëliësch leger is doorprikt. Vrede op basis van gerechtigheid is de enige keuze die ons nog rest.”

Geëmotioneerd raakt de bisschop wanneer hij spreekt over de opening van zijn universiteit enkele jaren geleden. „Ruim zestig procent van onze parochianen is jonger dan twintig. Hangt de toekomst dan niet af van de opvoeding van onze kinderen?” Met kinderen van alle godsdiensten in dezelfde klassen en nu zelfs op universiteitsbanken heeft mgr. Chacour een droom verwezenlijkt. Waar in 25 jaar tijd het aantal christenen daalde van zestig tot tien procent, haalde hij vier geëmigreerde geloofsgenoten terug naar Galilea om er les te geven.

Niet minder emotioneel is de bisschop wanneer hij om de vriendschap van zijn toehoorders vraagt. De christenen van het Midden-Oosten voelen zich in de steek gelaten. De oorlog in Irak vergerde dat alleen. Niet alleen zinken ze verder weg in armoede en uitzichtloosheid, ongewild werden ze vijand in eigen land door de geloofsband met de Amerikaanse bezetter. Oosterse christenen hebben daardoor moeite met een westerse Kerk die een strengere dialoog wenst met moslims, op basis van redelijkheid en waarin problemen zoals de vervolging en discriminatie van christenen in moslimlanden aan de kaak mogen worden gesteld. Hier komt het erop aan politiek en religie van elkaar te onderscheiden. Geen makkelijke taak voor wie dagelijks met religieus gekleurde machts spelletjes te maken krijgt. (LW)

Financiële steun voor het werk van mgr. Chacour is welkom op rekeningnummer 450-0388291-56 van Vrienden van Galilea vzw, 3500 Hasselt.